

СИНЕРГЕТИКА ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

***БЕРЕЗІВСЬКИЙ П.С., Д.Е.Н., ПРОФЕСОР,
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ***

Перебудова організаційної структури сільськогосподарського виробництва є одним з основних елементів аграрної реформи, що здійснюється у постсоціалістичних країнах. Зміст її полягає у пошуку таких форм організації виробництва, які відзначилися б здатністю ефективно функціонувати в нових економічних умовах, були спроможні заповнити всі ринкові ніші, що відображають запити споживачів продукції аграрного виробництва. На практиці цей складний процес полягає в розвитку різних типів сільськогосподарських підприємств, які значно відрізняються розмірами, спеціалізацією, ресурсним потенціалом, специфікою внутрішньогосподарських виробничих відносин. Реформування організаційної структури аграрного виробництва означає розвиток його багатокладності.

В процесі реалізації Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» (1999 р.) в Україні в цілому і у Львівській області, зокрема, сформовані два сектори аграрного виробництва: державний і приватний. На кінець 2008 р. державний сектор області представлений незначною кількістю сільськогосподарських підприємств (2,7 %) державної форми власності, які не підлягають приватизації (навчально-дослідні господарства тощо). Приватний сектор охоплює сільськогосподарські підприємства на засадах приватної власності і колективних форм організації праці – 116 господарських товариств (51,6 %), 100 приватних підприємств (44,4 %), один сільськогосподарський виробничий кооператив (0,4 %) і 2 міжгосподарських підприємства (0,9 %). Крім них, виробництвом сільськогосподарської продукції на кінець 2008 р. в області займалось 1082 фермерських господарства, 321,6 тис. особистих селянських господарств, а також 245,5 тис. власників землі в колективних садах і городах.

За 2000-2008 рр. відбулися досить суттєві зміни у структурі сільськогосподарських товаровиробників. Зокрема, частка валової продукції сільського господарства (у порівнянних цінах 2005 р.), виробленої особистими селянськими господарствами, в загальному

обсязі її виробництва в усіх категоріях господарств до 2003 р. мала тенденцію до збільшення, а з 2003 р. – до зменшення. Це є свідченням того, що відбувається процес нарощування виробництва сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах, в окремих випадках відродження окремих галузей виробництва. Питома вага виробництва валової продукції сільського господарства (в порівнянних цінах 2005 р.) особистими селянськими господарствами області у загальному її виробництві в усіх категоріях господарств у 2003 р. складала 92,2%, у тому числі 90,6% продукції рослинництва і 93,6% продукції тваринництва, а у 2008 р. вона відповідно становила 78,3, 80,4 і 76,1 %.

Слід також зауважити, що у користуванні особистих селянських господарств знаходиться значна частка сільськогосподарських угідь. На кінець 2008 р. у користуванні особистих селянських господарств знаходилось 76,9 % сільськогосподарських угідь, з них: ріллі – 72,1 %, сіножатей та пасовищ – 87,4 %, багаторічних насаджень – 95,2 % проти 56,8, 50,7, 68,3 і 93,0 % відповідно на кінець 2000 р. Особисті селянські господарства пройшли довгий шлях розвитку. Вони породжені колгоспно-радгоспною системою і відрізняються від селянських господарств доколгоспного періоду розміром та значенням для економіки сільської сім'ї. Недарма з часу зародження воно називалося підсобним господарством. Від селянського господарства минулого воно відрізняється значно меншими розмірами і тим, що в основі його величини лежали не економічні чинники, а адміністративні обмеження.

Функціонування особистого селянського господарства не можна розглядати у відриві від його економічного середовища. Воно може реалізувати надлишок певних видів продукції лише в тому разі, коли здатне придбати ті продукти харчування, які не може виробляти самостійно. Якщо доходи цього господарства (що ідентичне доходам сільської сім'ї) недостатні, то необхідні для споживання продукти харчування, які треба купувати, неминуче замінюються іншими, виробленими у власному господарстві. Тому перевищення норм споживання багатьох видів продуктів в сільських сім'ях є компенсацією недостатнього споживання купованих продуктів (наприклад, риби). Таким чином, чинником, який викликає натуралізацію особистих селянських господарств, є не лише низька платоспроможність міських жителів (як покупців продовольчих товарів), але й бідність сільських сімей.

Передбачити майбутній розвиток певного економічного явища

можна лише в результаті ґрунтовного аналізу сучасних економічних реалій. У структурі цих явищ завжди є елементи їх подальшого розвитку і ті складові частини, які приречені на відмирання.

Окреслюючи перспективи розвитку особистих селянських господарств, слід визнати, що їх не можна вважати прогресивною формою господарювання в сільському господарстві. Їх розміри надто малі для того, щоби в них можна було б реалізувати досягнення науково-технічного прогресу. Вони не потребують високої кваліфікації працівників, затрати на підвищення рівня освіти в них не окуповуються.

Очевидно, що в сучасних умовах, коли проблему подолання голоду вирішено, будь-який вид участі людей у виробничій сфері слід розглядати як сферу зайнятості. Кожний працездатний в принципі має широкий вибір місць прикладання своєї праці. Є два види зайнятості: найм або ведення власного бізнесу. Особисте селянське господарство можна вважати сферою дрібного бізнесу, який не дає високих доходів, але разом з тим має не високий ступінь ризику. При напруженій праці сім'ї навіть у неврожайні роки селянин в змозі забезпечити себе продуктами харчування. Проте такий вид бізнесу виявляється надто обтяжливим для розвитку суспільства загалом, оскільки відволікає надмірну кількість трудових ресурсів, які могли б бути використані у більш важливих для сучасної економіки секторах. Таким, чином, у віддаленій перспективі особисті селянські господарства повинні поступитись більш ефективним формам господарювання в сільському господарстві. На сьогоднішній день слід вести мову не про реформування даної форми господарювання, а про трансформаційні процеси у їх розвитку, які створюють умови для продовження аграрної реформи, насамперед в площині створення сприятливого підприємницького середовища. Створення сприятливого підприємницького середовища для агробізнесу є одним з найважливіших завдань аграрної реформи.

В найближчій перспективі, на нашу думку, існування цих господарств необхідне і доцільне. Їхній подальший розвиток визначатиметься ходом загальноекономічних процесів. Якщо найближчим часом не буде подолано кризові явища в економіці і не вдасться залучити в неї значні інвестиції, то уряд не зможе вирішити проблеми безробіття і підтримки агропромислового комплексу. Для цього необхідна розробка спеціальної національної програми сільської зайнятості. Крім того, потрібне створення відповідних юридичних норм, які стимулювали б збільшення дрібних особистих

селянських господарств. Лише в такому разі можна зменшити їхню кількість і збільшити їх розміри.

У подальшому розвитку особистих селянських господарств очевидним і беззаперечним є факт, що це є форма господарювання, яка притаманна відповідному періоду становлення ринкових відносин в аграрному секторі економіки і формування ефективних організаційних структур. Важка рутинна праця селянина заради задоволення потреб своєї сім'ї, відсутність інфраструктурних формувань для реалізації залишків, більше того значних, продукції сільського господарства, навряд чи може характеризувати такий тип господарювання ефективним.

Наявність великих порівняно площ земельних угідь, які іноді коливаються в межах 2-5 га сільськогосподарських угідь без реєстрації особистих селянських господарств як юридичної особи говорить про те, що ці землі в більшості випадків не те що не ефективно використовуються, а правильніше потребують їх консервації. Тому, економічно правильним напрямом подальшого розвитку особистих селянських господарств на перспективу буде передача земельних часток (понад розміри присадибної ділянки) в оренду, чи входження їх у відповідні організаційно-правові форми господарювання на основі асоційованого членства, а також можливий продаж земельних ділянок тим аграрним формуванням, які оптимізують своє виробництво. У цьому, вважаємо, і полягає синергетика перспектив розвитку особистих селянських господарств.

ІННОВАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ ОЦІННО-СИТУАЦІЙНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАЛЬНОМУ, НАУКОВОМУ, ЗАПРОВАДЖУВАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ ФАХІВЦІВ

***БЕСЕДІН М.О., Д.Е.Н., ПРОФЕСОР,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В.В.ДОКУЧАЄВА***

Нововведення з необхідним інноваційним забезпеченням в будь-якій сфері матеріального та духовного відтворення суспільства залишаються руйнівною силою науково-технічного прогресу, умовою задоволення індивідуальних і колективних потреб людей, зростання економічної та соціальної ефективності діяльності.